

– tables, charts, graphics; technical facilities – phono records, audio system, video system, multimedia resources) and choice of learning organization forms (individual classes, practical classes, lectures, seminars, teaching practice, independent work).

Key words: concertmaster interpretation skills, methodology, stages, principles of teaching, pedagogical conditions, methods, means and forms of teaching, future music art teachers.

УДК:372.878:373.5

А. Е. Вільчовська

СИСТЕМА МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ТА УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ ЗОЛТАНА КОДАЯ

У статті розглядається життєвий шлях та багатогранна діяльність відомого угорського композитора і педагога Золтана Кодая, який розробив оригінальну новаторську концепцію музичного виховання дітей та молоді. Методична система навчання школярів співу має значну популярність у різних країнах Західної Європи і широко застосовується вчителями музики у навчально-виховних закладах.

Ключові слова: музика, спів, учні, вчитель, школа, музичне виховання.

Постановка наукової проблеми та її значення. Наприкінці ХХ століття у більшості країн Європи розпочалось реформування шкільної освіти, яке передбачало також модернізацію системи естетичного виховання дітей та учнівської молоді. У більшості європейських країн заняття музикою визначаються пріоритетною галуззю естетичного виховання та розвитку творчих здібностей школярів, що призводить до того, що музичне виховання стає обов'язковим предметом у навчальних планах загальноосвітніх шкіл [2; 4; 5].

Тому в процесі реформування шкільної освіти серйозна увага приділяється удосконаленню системи музичного виховання учнів загальноосвітніх шкіл, провідними чинниками якої є подальше науково-методичне обґрунтування цієї галузі освіти, актуалізація впливу національних традицій мистецтва, підвищення кваліфікації музичних педагогів, більш широке використання зарубіжних новаторських концепцій музичного виховання дітей та молоді, з обов'язковою їх адаптацією до умов української системи музичної освіти [3]. В цьому плані корисно розглянути систему музичного виховання школярів З. Кодая, яка користується значною популярністю у Європейських країнах.

Мета статті – проаналізувати систему музичного виховання школярів відомого угорського музиканта-педагога Золтана Кодая і показати доцільність її застосування у загальноосвітніх школах України.

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів дослідження. Суспільна діяльність Золтана Кодая (1882-1967 р.р.) була багатогранною, він був відомим угорським композитором, диригентом, музичним етнографом, педагогом та мовознавцем. Народився Золтан у м. Кечкемет 16 грудня 1882 року в родині залізничного службовця, його батьки були музично обдарованими людьми. Батько добре грав на скрипці, а мати на фортепіано. В їх домі часто відбувались аматорські концерти, постійними слухачами яких були також і діти. Це сприяло ранньому проявленню музичних

здібностей у Золтана. "Я почав співати раніше, ніж розмовляти і співав більше ніж розмовляв. Я ознайомився з музичними інструментами і класичними утворами ще в ранньому віці" - згадував З.Кодай [7, с. 27].

Після закінчення гімназії з відзнакою в 1900 році З. Кодай був прийнятий на філософський факультет Будапештського університету. В тому ж році він одночасно поступив в музичну академію на відділення композиції, яким керував угорський композитор Я. Кесслер. Після закінчення цих навчальних закладів у 1907 році З. Кодая запросили на посаду викладача у музичну академію, де після одного року праці він отримав свій композиторський клас. В період з 1907 по 1910 рік молодий талановитий композитор написав декілька зошитів пісень, фортепіанні п'єси, перший струнний квартет та сонату для віолончелі.

Слід зазначити, що З. Кодай був не тільки композитором, під час навчання у Будапештському університеті він ретельно вивчав угорське народне музичне мистецтво, фольклорну творчість та німецьку літературу. Його наукова праця – "Строфічна структура угорської народної пісні", в основу якої були покладено матеріали зібрані під час фольклорних експедицій у різних регіонах Угорщини, була успішно захищена, як докторська дисертація. Тому, як музикознавець і педагог він розумів необхідність широкого розповсюдження музичної культури серед різних верств суспільства своєї країни. З.Кодай вважав, що угорський народ повинен отримати більш широкий доступ до музичного мистецтва, а композиторам належить прямувати на зустріч цьому прагненню.

Починаючи з 20-х років минулого століття в публікаціях З.Кодая все більше місце займають питання удосконалення існуючої в Угорщині системи музичного виховання дітей та учнівської молоді. За його думкою масове музичне виховання повинно здійснюватися з широким використанням народних пісень, які сприяють не тільки формуванню естетичних почуттів, а також згуртовують народні маси навколо передових, демократичних ідеалів.

Застосування народних пісень в концепції З.Кодая посідає важливе місце з двох причин. По-перше, угорськи народні та дитячі пісні мають просту і комунікативну форму, а також репрезентують національні цінності у виконавстві найвищого рівня. По-друге, за думкою автора концепції народна пісня є вітчизняною музичною мовою і тому від неї повинно починатись навчання музиці [6, с. 8].

Спів займає значне місце в розвитку слуху і є школою для формування музичних вмінь у дітей. З.Кодай стверджує, що дитину можна допускати до навчання гри на музичному інструменті лише після річного терміну розвитку її слуху за допомогою співів. При тому співи повинні відбуватись без акомпанементу, щоб дитина змогла краще опанувати чистотою мелодійної інтонації. Співи дітей супроводжуються рухами рукою, які сприяють кращому розумінню звуків і орієнтують їх на дотримання певних інтервалів між звуками. З перших років свого життя діти повинні знайомитись з мелодіями народних пісень, а також з цікавими музичними утворами, які сприяють формуванню у них стійкого інтересу до доброї музики. "Нехай кожен з нас принесе дітям те, що може: музику, гру, радість; іншою проблемою є те, що саме з цього вони зможуть сприйняти, а висновок вони зроблять самостійно. І лише ті духовні багатства стануть надбанням, котрі для дітей будуть

бажаними" [7, с. 61].

З.Кодай у своїх публікаціях неодноразово підкреслював, що музика є могутнім засобом розвитку загальнолюдських духовних якостей та виховання молодого покоління, який не може бути замінений в школі іншою навчальною дисципліною. Всі елементи музики являють собою ефективні засоби виховання. Наприклад, мелодія впливає на розвиток почуттів, динаміка та тембр її загострюють слухове сприйняття, ритм розвиває увагу та зосередженість дітей та ін. Звертаючись до історії Старожитньої Греції З.Кодай підкреслював, що активні музичні заняття сприяють також формуванню інших здібностей дитини і одночасно позитивно впливають на її фізичний та духовний розвиток. Спираючись на власний педагогічний досвід, він переконливо довів, що музичні заняття стимулюють успіхи школярів з інших навчальних дисциплін. Ці уявлення були покладені в основу розробленої З.Кодаєм системи музичного виховання.

Науково-дослідницька діяльність З.Кодая дала імпульс для створення новаторської музично-педагогічної концепції, яка включала в себе найбільш ефективні методи та прийоми музичного виховання підростаючих поколінь. Першочерговим завданням системи музичного виховання він вважав розвиток творчого потенціалу дітей та учнівської молоді, при цьому особлива увага приділялась роботі по розвитку їх музичного слуху з одночасним стимулюванням музичної творчості на основі народних пісень.

"Протиставивши сучасному інструментальному світові вокальний світ З.Кодай в угорську систему народної освіти дітей та молоді заклав нову основу – багаторічний прошарок народної музики, як джерело національної культури. Таким чином національна пісенна основа музичного виховання підростаючих поколінь стала однієї із складових його концепції, засобом збереження та збагачення угорських народних традицій" [1, с. 184].

Особлива увага в концепції З. Кодая приділялось хоровому співу. Перші дитячі хори були написані їм у другій половині 20-х років минулого століття. У більшості вони пов'язані з інтонаціями і поетичним змістом народних пісень і часто є їх обробками. Багато хорів З.Кодая написано у стародавніх діатонічних ладах. В його дитячих хорах застосована система "пентатонічного контрапункту", яка широко використовувалась у навчально-вокальних вправах для розвитку слуху. Сполучення різноманітних форм поліфонії (в тому числі канонічної імітації) з варіаційним розвитком створює фактуру хорів, які написані із досконалим знанням особливостей дитячих голосів і їх сприйняттям. Він часто звертається до ігрових пісень, які викликають значний інтерес у дитячої аудиторії [6, с. 128-129].

Слід зазначити, що в методиці З.Кодая немає музично-рухових занять, як окремої форми, рухи у нього поєднані з ритмом як імпровізаційні вправи. Він надавав велике значення імпровізації, вважаючи її необхідним засобом музичного розвитку дітей. Імпровізація, за його думкою, стимулює людину до творчості, а діти мають природню схильність до імпровізації, тому педагогу належить створити для цього відповідні умови.

Ігри і вправи для розвитку вмінь імпровізувати належить кваліфікувати таким чином: 1. Ритм і рух; 2. Ритм і мелодія; 3. Мелодія і текст; 4. Мелодія і гармонія; 5. Ігри, які розвивають почуття музичної форми.

З.Кодай вважав, що музичне виховання дітей потрібно починати з дошкільного віку.

Тому не випадково у 1941 році він опублікував статтю "Музика у дитячому садку", в якій намітив основні напрямки естетичного виховання малюків та закликав молодих композиторів звернути увагу на музичне виховання саме цієї віковій групі дітей. "Те, що зіпсує або втрачене в цьому віці, пізніше виправити неможливо. В ці роки доля людини, власно кажучи, вирішується на все її життя" [7, с. 94].

З початку 50-х років минулого століття З.Кодай та його учні активно працювали над удосконаленням національної системи музичного виховання школярів. З цією метою він публікує збірники музичних вправ у передмові до яких обґрунтовує метод "релятивної сольмізації". З. Кодай детально описав цей метод у передмові до трьох томній праці своєї учениці Е. Сені – "Методика сольфеджіо та диктанту", яка була видана в 1954 році. Методика музичного письма та читання нот входила лише до програми спеціальних музичних шкіл. Однак З. Кодай вважав, що турбота вчителів музики про розвиток музичного слуху учнів повинна мати місце також й в загальноосвітніх школах.

З. Кодай безпосередньо пов'язував проблеми музичного виховання дітей дошкільного віку і школярів з майбутнім демократичним відродженням угорського суспільства та його культури. Відразу після закінчення Другої світової війни (1945 р.) він писав: "До тих пір, поки широкі народні маси не будуть насолоджуватись музикою, ми не можемо говорити про справжню музичну культуру" [7, с. 174].

Для досягнення цієї мети З. Кодай вважав за необхідне скоротити дистанцію між професійною та загальноосвітньою музичною освітою, а головне створити сучасну систему шкільної музичної освіти. Для цього, за його думкою, необхідно було не тільки збільшити кількість годин на музику в шкільних навчальних планах та підготувати нові навчальні посібники, розробити нову методику з цього предмету, а також підготувати таких вчителів музики, які здатні реалізувати у навчально-виховному процесі в школах різного типу сучасну концепцію музичного виховання.

З початку 50-х років минулого століття З. Кодай та його учні [П. Вейс, Е. Сені та ін.] проаналізували застосування своєї концепції серед вчителів музики різних регіонів країни. Вони домоглися того, що в угорських загальноосвітніх школах уроки музики стали проводитись з першого до останнього класу і цей предмет включено як обов'язковий в екзаменаційні програми шкіл.

З. Кодай справедливо стверджував, що "співи і музика – все це повинно викладатись так, щоб це було насолодою для учнів, щоб діти зберігали інтерес до доброї музики на все життя. Неможливо вирішити цю проблему, якщо підходити до музики абстрактне, раціонально. Ми повинні постійно пробуджувати інтуїцію, єдине переживання часто відкриває музиці юну душу. Не варто покладатись в цьому на випадковість: створювати таку можливість – справа школи" [7, с. 39].

У 60-х роках минулого століття З. Кодай бере активні участь у діяльності "Міжнародного товариства музичного виховання" (ISME) та товариства "Музична молодь". Виступаючи на відкритті Конгресу ISME у 1964 році в Будапешті, який був присвячений обговоренню концепції З. Кодая і результатів застосування її методичних положень у практиці музичного виховання дітей дошкільного віку та учнів угорських шкіл, він говорив

про важливу роль музики в розвитку національної культури та зближенні людей всіх країн світу. В цьому виступі З. Кодай ще раз підкреслив свою головну позицію у всебічному вихованні підростаючих поколінь: "Жодна освіта є неповноцінною без музики. Людина, яка не розуміє або не любить музику, занадто багато у своєму житті втрачає" [7, с. 132].

Система музичного виховання З. Кодая отримала широку міжнародну популярність і багато разів обговорювалась на науково-практичних конференціях, симпозіумах та семінарах. Досягнення у музичному вихованні в угорських дошкільних закладах та школах підтвердили ефективність концепції З. Кодая. У понад ста загальноосвітніх школах Угорщини вже багато років предмет "Музика" проводиться щоденно в усіх класах і майже усі учні беруть участь в хорових колективах цих навчальних закладів. В інших школах на цей предмет виділено менше навчальних годин, однак уроки в них проводяться за програмами складеними за методикою З. Кодая.

У загальноосвітніх школах різних країн Європи на початку 80-х років також почали відкриватись експериментальні "співаючі класи" і результати психолого-педагогічних спостережень свідчать, що поряд з покращенням системи музичного виховання в цих класах учні досягли добрих результатів з інших загальноосвітніх предметів, а також з фізичного виховання [6, с. 9].

В Угорщині, в м. Кечкемет, де він народився, відкрито інститут З. Кодая, в якому проводиться підготовка майбутніх вчителів музики, регулярно відбуваються науково-практичні конференції та семінари, в яких беруть участь педагоги, музичні та наукові працівники, які цікавляться проблемами удосконалення музичного виховання підростаючих поколінь.

Узагальнюючи музично-педагогічну діяльність З. Кодая можна констатувати, що свої музичні твори для дітей він завжди пов'язував з провідними педагогічними завданнями. Головним педагогічним принципом його системи було здійснення музичного виховання підростаючих поколінь спираючись на традиції національного та класичного мистецтва. Ця ідея супроводжувала всю його музично-педагогічну та громадську діяльність. Важливу увагу він також приділяв вихованню активних відносин дітей та учнівської молоді до музики, яке за його думкою формується, перш за все, у хоровому співі, як найбільш популярної та доступної форми масового музикування, яка також допомагає розвитку слуху. Все це розглядалось З.Кодаєм як обов'язкова умова досягнення ідеалу загальної музичної освіти. Він також вважав, що в школі потрібно вчити дітей читати ноти так само, як вони читають книги.

Думки З. Кодая про масове музичне просвітництво угорського суспільства має безпосереднє відношення до професійної музичної освіти. Це викликає значний інтерес серед музикантов-педагогів тому, що вони знаходять в них багато корисного і цінного для удосконалення своєї професійної діяльності як у загальноосвітніх так і в музичних школах.

З. Кодай добре розумів яку велику роль відіграє музика для всебічного виховання дітей та молоді. Тому протягом всього свого життя як композитор, педагог та громадський діяч він віддавав всі свої сили справі музичного виховання підростаючих поколінь, розповсюдженню цінностей музичної культури, намагаючись поєднувати в цьому кращі

національні традиції із загальнолюдськими інтересами у розвитку та будівництві культури у своєї країні.

Висновок. Новаторська концепція Золтана Кодая має велику популярність у різних країнах світу і досить широко застосовується у навчально-виховних закладах. За його думкою, масове музичне виховання дітей та учнівської молоді повинно здійснюватися з широким використанням народних пісень, які виховують підрастаюче покоління на народних, демократичних традиціях. Методика реалізації цієї концепції розглядається у системі науково-методичної підготовки майбутніх вчителів музики, початкових класів та вихователів дошкільних закладів у музичних академіях (консерваторіях) та педагогічних вищих навчальних закладах.

Література

1. Козир А.В. Професійна майстерність учителів музики: Теорія і практика формування в системі багаторівневої освіти. Монографія / О.В.Козир – К., 2008. - 378 с.
2. Масол Л.М. Виховний потенціал мистецтва – джерело освітніх інновацій / Л.М.Масол // Мистецтво та освіта.- 2001. - № 1. – С. 2-5.
3. Мистецтво у розвитку особистості: Монографія / за ред., передмова і післямова Н.Г.Ничкало – Чернівці : Зелена Буковина, 2006. – 224 с.
4. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Г.М.Падалка – К. : Освіта України, 2008. – 272 с.
5. Ростовський О.Я. Музична педагогіка / О.Я.Ростовський – Ніжин, 2008. – 191 с.
6. Jankowski W., Kodajowska idea "szkol spewajacych" jako zagadnienie ogolnego ksztalcenia i wychowania // ISME - 1997. - nr. 4.- s. 8 – 11.
7. Kodaly Z., Tricina Hugarica, Budapest, 1965.- 175 s.

А. Э. Вильчковская

СИСТЕМА МУЗЫКАЛЬНОГО ВОСПИТАНИЯ ДЕТЕЙ И УЧАЩЕЙСЯ МОЛОДЕЖИ ЗОЛТАНА КОДАЯ

В статье рассматривается жизненный путь и деятельность венгерского композитора и педагога Золтана Кодая, который разработал оригинальную новаторскую концепцию музыкального воспитания детей и молодежи. Музыкальная система обучения школьников пению имеет значительную популярность в разных странах Западной Европы и широко используется учителями музыки в учебно-воспитательных учреждениях.

Ключевые слова: музыка, пение, ученики, учитель, школа, музыкальное воспитание.

Vil'chkovs'ka A. E.

ZOLTAN KODAY'S CHILDREN AND YOUTH MUSIC EDUCATION SYSTEM

The article considers the life and activities of the Hungarian composer Zoltan Kodaly and teacher, who developed by original innovative concept of musical education of children and youth. Music system teaching students singing has considerable popularity in different countries of Western Europe and is widely used by music teachers in educational institutions.

Key words: music, singing, students, teacher, school, music education.